

ISSN 3041-1793 Online

УДК 349.6:502.174:339.924(477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-5\(22\)-1911-1925](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-5(22)-1911-1925)

Остапенко Олена Геннадіївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правового регулювання економіки ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0001-5795-4276>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Анотація. У статті проведено комплексний науковий аналіз трансформації системи управління відходами в Україні в умовах стратегічного курсу на євроінтеграцію та екстремальних викликів воєнного стану. Досліджено нормативно-правове забезпечення реформи, зокрема процес імплементації ієрархії управління відходами та переорієнтації державної політики з лінійного споживання на модель циркулярної економіки. Автором деталізовано механізми практичного застосування принципу «забруднювач платить» та систем розширеної відповідальності виробника як ключових інструментів забезпечення фінансової стійкості галузі.

Особливу увагу приділено аналізу нормативного інструментарію та правових інновацій, спрямованих на подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації. Зокрема, розкрито специфіку урядової постанови, що регулює механізми поводження з відходами руйнації, сумарний обсяг яких уже обчислюється мільйонами кубічних метрів. У роботі обґрунтовано, що запуск спеціалізованих ліній переробки будівельного сміття (на прикладі досвіду селища Бородянка) є критично важливим для гарантування екологічної безпеки та формування необхідної ресурсної бази для майбутнього відновлення інфраструктури постраждалих громад.

У межах дослідження муніципального аспекту реформи проаналізовано багаторівневу модель управління, що базується на впровадженні інституту адміністратора послуги та алгоритмах розроблення місцевих планів управління відходами. Виявлено та охарактеризовано правові прогалини у питаннях обліку та утилізації відходів, власник яких не встановлений, що створює бар'єри для ефективного бюджетного планування на місцевому рівні. Розглянуто фінансові інструменти забезпечення реформи: від державно-приватного партнерства до програмного фінансування у межах Ukraine Facility, що за підтримки міжнародних фінансових інституцій дозволяє очікувати скорочення обсягів захоронення на 40–50%.

Доведено, що успішна модернізація галузі неможлива без інтеграції цифрових інструментів. Обґрунтовано ефективність переходу до ризикоорієнтованого державного контролю із застосуванням системи балів ризику та принципу простежуваності (traceability) через інформаційну систему «ЕкоСистема». У висновках сформульовано стратегічні пріоритети розвитку галузі, що включають створення профільного ЦОВВ та ухвалення пакета секторальних законів (щодо упаковки, батарей, електричного обладнання), що дозволить синхронізувати українське законодавство з екологічним *acquis* ЄС.

Ключові слова: управління відходами, євроінтеграція, відходи руйнації, екологічна безпека, розширена відповідальність виробника, ЕкоСистема, простежуваність, ризикоорієнтований підхід, циркулярна економіка.

Ostapenko Olena Candidate Degree in Law (PhD in Law), Associate Professor of the Department of Legal Regulation of Economics, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0001-5795-4276>

LEGAL PRINCIPLES OF REFORMING THE WASTE MANAGEMENT SYSTEM IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Abstract. The article provides a comprehensive scientific analysis of the transformation of Ukraine's waste management system amid the strategic course toward European integration and the extreme challenges posed by martial law. The study explores the regulatory and legal framework of the reform, specifically the implementation of the waste management hierarchy and the reorientation of state policy from linear consumption to a circular economy model. The author details the practical application of the «polluter pays» principle and of extended producer responsibility (EPR) systems as fundamental instruments for ensuring the sector's financial sustainability.

Particular attention is paid to the analysis of regulatory instruments and legal innovations aimed at addressing the consequences of the Russian Federation's military aggression. Specifically, the study reveals the mechanisms of the government decree regulating demolition waste management, the total volume of which already exceeds millions of cubic meters. The paper substantiates that launching specialized recycling lines for construction debris (based on the experience of Borodyanka) is critical to ensuring environmental safety and building the necessary resource base for future infrastructure reconstruction in affected communities.

Within the municipal management framework, the study analyzes a multi-level governance model that introduces a service administrator institute and algorithms for

ISSN 3041-1793 Online

developing local waste management plans. Legal gaps in accounting for and disposing of waste with unidentified owners are identified and characterized, as they create barriers to effective local budget planning. Financial instruments to support the reform are examined, ranging from public-private partnerships to programmatic funding within the Ukraine Facility, which, with support from international financial institutions, is expected to reduce landfilling rates by 40–50%.

It is proven that the successful modernization of the sector is impossible without integrating digital tools. The effectiveness of transitioning to risk-oriented state control using a risk-scoring system and the traceability principle via the «EcoSystem» information platform is substantiated. The conclusions formulate strategic priorities for the sector's development, including the establishment of a specialized central executive body and the adoption of a package of sectoral laws (on packaging, batteries, and electrical equipment) to synchronize Ukrainian legislation with the EU environmental acquis.

Keywords: waste management, European integration, demolition waste, environmental safety, extended producer responsibility (EPR), EcoSystem, traceability, risk-oriented approach, circular economy.

Постановка проблеми. Трансформація системи екологічної безпеки України в умовах сучасних глобальних викликів та євроінтеграційного поступу вимагає докорінного перегляду підходів до управління відходами. Реалізація Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) та екологічна політика, спрямовані на захист планети, збереження біорізноманіття та боротьбу зі зміною клімату, є невід’ємними складовими євроінтеграції нашої держави. Ці процеси базуються на виконанні глобального Порядку денного до 2030 року [1; 2; 3], що виступає фундаментальною основою для впровадження довгострокової стратегії Європейського зеленого курсу щодо досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. У цьому контексті перехід від застарілої лінійної моделі до принципів економіки замкненого циклу (циркулярної економіки) є не лише вимогою Директив ЄС, а й життєвою необхідністю для збереження природного капіталу держави та декарбонізації економіки.

Реалізація цієї масштабної реформи забезпечується синергією роботи органів державної влади (Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля), Міністерства розвитку громад та територій та України (далі – Мінвідновлення), Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування) та міжнародних партнерів, серед яких провідну роль відіграє Представництво Європейського Союзу в Україні, а також експертних інституцій і проєктів, зокрема, APENA2 («Підтримка України в наближенні законодавства ЄС у сфері навколишнього природного середовища»), APENA3 (Посилення спроможності регіональних

та місцевих органів влади для впровадження та застосування законодавства ЄС у сферах захисту навколишнього середовища, протидії кліматичним змінам та розвитку інфраструктурних проєктів) та EU4Environment (інтеграція принципів «зеленої» економіки та екологізації бізнесу у стратегії територіального розвитку) [4]. Саме впровадження інноваційних підходів та високих екологічних стандартів стало фундаментом для побудови оновленої системи екологічної безпеки, особливо в умовах набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС. Фундаментальною основою реформи та головним інструментом адаптації національного законодавства до вимог екологічного *acquis* ЄС стало ухвалення Закону України «Про управління відходами» від 20 червня 2022 року № 2320-IX (далі – Закон № 2320-IX) [5], який запровадив сучасну ієрархію поводження з ресурсами замість застарілих практик, що, у свою чергу, вимагає детального наукового аналізу правових механізмів його імплементації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реформування системи управління відходами в Україні перебувають у фокусі активних наукових дискусій. Значний внесок у дослідження інституційного забезпечення цієї сфери, зокрема питань координації органів влади та впровадження ієрархії відходів, зробили такі науковці, як О. Ілляш, І. Колодійчук, А. Саук та О. Сергеев. Економічні аспекти та загальний стан ринку твердих побутових відходів ґрунтовно висвітлені у працях О. Білопільської, Є. Мішеніної, Ю. Олениченко та Т. Сафранова, які розглядають відходи як потенційний ресурс для економіки.

Особливого значення в контексті сучасних реалій набувають праці М. Трещова, де автор аналізує вектори циркулярної трансформації та специфіку управління відходами в умовах повоєнного відновлення держави. Окремі аспекти технологічного та організаційного характеру також розкрито у напрацюваннях О. Матвєєвої, В. Приходька та Л. Шевченко. Водночас, попри значний масив досліджень, динамічне оновлення нормативно-правової бази протягом 2023–2024 років, а також виникнення безпрецедентних викликів, пов'язаних із масовим утворенням відходів руйнації, потребують додаткового наукового аналізу та систематизації, що й зумовило актуальність цієї статті.

Метою статті є у комплексному дослідженні правових та організаційних засад реформування системи управління відходами в Україні, аналізі механізмів адаптації національного законодавства до вимог екологічного *acquis* ЄС, а також у визначенні практичних шляхів забезпечення екологічної безпеки через впровадження інноваційних моделей управління на муніципальному рівні та систему державного нагляду в умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Правова трансформація системи управління відходами в Україні базується на глибокій імплементації положень

ISSN 3041-1793 Online

Директиви 2008/98/ЄС [6; 7], що відображено у змісті базового Закону № 2320-ІХ [5]. Ключовим концептуальним зрушенням стала докорінна зміна вектора державної політики від простого «поводження» до комплексного «управління» ресурсами, тобто перехід від реактивної моделі «ліквідації наслідків» до превентивної моделі «керування циклами». Згідно зі ст. 4 цього Закону, п'ятиступенева ієрархія управління відходами визначає чітку послідовність дій для суб'єктів господарювання та органів влади. Найвищий пріоритет – запобігання утворенню – вимагає впровадження технологій маловідходного виробництва та зміни споживчих звичок, що корелює з ЦСР 12 щодо відповідального споживання та виробництва. Наступними етапами є підготовка до повторного використання, рециклінг та інші види відновлення (включаючи енергетичну утилізацію). Видалення відходів, зокрема їх захоронення на полігонах, розглядається як найменш бажаний варіант, що має застосовуватися лише у виключних випадках, коли відновлення є технічно неможливим або економічно недоцільним.

Особливу увагу в контексті забезпечення екологічної безпеки слід приділити правовому механізму підготовки до повторного використання та рециклінгу відходів. На відміну від попереднього законодавства, новий підхід розглядає відходи не як сміття, що підлягає захороненню, а як вторинний ресурс, здатний повернутися в економічний обіг. Це створює підґрунтя для декарбонізації промисловості, оскільки використання вторинної сировини значно знижує енергоємність виробництва та обсяги викидів парникових газів. Разом з тим, реалізація цієї моделі на практиці потребує створення розгалуженої інфраструктури оброблення, що є критичним викликом для муніципального рівня управління.

Запровадження інституту розширеної відповідальності виробника (далі – РВВ) виступає основним економічним важелем цієї трансформації. Відповідно до ст. 10 Закону № 2320-ІХ [5], виробники продукції, яка в процесі використання стає відходами (зокрема, упаковка, електричне та електронне обладнання, батареї та акумулятори), зобов'язані забезпечити повний цикл управління цими відходами. Такий підхід реалізує фундаментальний екологічний принцип «забруднювач платить»: виробники певної продукції (упаковки, електричного обладнання, батарейок тощо) несуть повну фінансову та організаційну відповідальність за управління відходами, що утворюються в результаті використання їхніх товарів. Впровадження РВВ стимулює бізнес до розробки екологічно дружньої продукції, яка легше піддається переробці, та знімає значну частину фінансового навантаження з бюджетів територіальних громад. Таким чином, правове регулювання створює замкнений цикл руху ресурсів, що є базовою умовою функціонування циркулярної економіки.

Практичне застосування РВВ дозволяє залучити приватні інвестиції у сектор переробки, оскільки виробники стають фінансово зацікавленими у

створенні ефективних систем збору та сортування, що, у свою чергу, знижує навантаження на місцеві бюджети та сприяє екологізації бізнесу.

Незважаючи на прогресивне нормативне закріплення нових принципів, реальний стан сфери поводження з відходами в Україні залишається критичним. Серед ключових деструктивних чинників слід виділити значні обсяги накопичених відходів, прогресуюче збільшення кількості несанкціонованих сміттєзвалищ та перевантаженість наявних полігонів, що не відповідають нормам екологічної безпеки та поглиблюють екологічну кризу. Крім того, спостерігається слабка інституційна спроможність органів влади на місцях та недостатній рівень міжвідомчої взаємодії, що ускладнює практичну імплементацію реформи. Системне подолання цих викликів вимагає комплексної трансформації за трьома стратегічними напрямками: інфраструктурна модернізація (будівництво заводів та рекультивація звалищ), інституційне зміцнення (запуск РВВ) та соціальна складова (програми екологічної просвіти населення щодо роздільного збирання).

Для подолання цих викликів необхідна синергія залучення інвестицій у сучасну інфраструктуру та активізація нормотворчої роботи. Позитивним моментом є ухвалення супутніх актів, зокрема Закону України «Про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання» [8], а також затвердження Урядом Національного переліку відходів та Порядку класифікації відходів [9]. Особливої актуальності набуло впровадження Порядку поводження з відходами, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій (далі – Порядок № 1073) [10], що є критично важливим для гарантування екологічної безпеки в умовах воєнного стану.

Необхідність оперативного прийняття цього акта зумовлена масштабами руйнувань: за даними Міндовкілля України, обсяг відходів руйнації становить близько 7,5 млн кубічних метрів. Цей масив включає тисячі тонн бетону, цегли, металопластику, а також небезпечні матеріали (смола, руберойд, шифер) та залишки внутрішнього оздоблення, серед яких можуть перебувати нерозірвані боеприпаси. Крім того, знищено понад 200 тисяч транспортних засобів та накопичено понад 325 тисяч тонн брухту військової техніки [4]. Саме тому Порядок № 1073 [10] визначає алгоритм збирання, сортування та повторного використання цих матеріалів (наприклад, для будівництва доріг чи відновлення фундаментів), що дозволяє не лише ліквідувати наслідки агресії, а й перетворити відходи руйнації на ресурс для відновлення громад.

Разом з тим, законотворчий процес стикається з певними труднощами. Так, проєкт Закону «Про відходи упаковки» був відкликаний у 2024 році через необхідність адаптації до нового Регламенту ЄС 2025/40 (PPWR) [11], а законопроєкт про управління відходами видобувної промисловості не отримав

ISSN 3041-1793 Online

підтримки в парламенті у червні 2024 року [12]. Ці факти свідчать про динамічність європейського законодавства (*acquis* ЄС), що вимагає від України оперативного вдосконалення національних проєктів.

На сьогодні практична реалізація реформи вже демонструє перші результати через реалізацію пілотних проєктів. Зокрема, у Київській області (Бородянка) за підтримки Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA) розпочато лінію з екологічної переробки будівельного сміття [13]. У Львові триває будівництво потужного механіко-біологічного комплексу з переробки твердих побутових відходів за підтримки ЄБРР [14], а на Полтавщині формується сучасний сміттепереробний кластер, що включає реновацію Деївського звалища та впорядкування системи у Кременчуці [15; 16]. Масштабне фінансування цих ініціатив забезпечується, зокрема, через програму Ukraine Facility (бюджет 50 млрд євро на 2024–2027 рр.) [17] та за підтримки міжнародних фондів, таких як шведсько-українська програма WM4U (Waste Management for Ukraine) [18].

Важливим аспектом практичної імплементації реформи є трансформація системи управління на муніципальному рівні. Відповідно до положень Закону № 2320-IX [5], ключовою інновацією стає запровадження інституту адміністратора послуги з управління побутовими відходами. Це юридична особа, яка визначається органом місцевого самоврядування і бере на себе функції координації всіх процесів: від збирання та вивезення до оброблення та утилізації. Такий підхід дозволяє громадам відійти від хаотичного ринку послуг до єдиної контрольованої системи, де адміністратор відповідає за досягнення цільових показників щодо підготовки до повторного використання та рециклінгу відходів.

Науково-практичний інтерес викликає також нова методологія планування та збирання відходів, запроваджена на рівні підзаконних актів. Зокрема, наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України було затверджено Методику розроблення місцевих планів управління відходами (далі – Методика № 288) [19]. Цей документ виступає фундаментом для територіальних громад, оскільки він визначає порядок проведення морфологічного аналізу складу відходів, прогнозування обсягів їх утворення та обґрунтування оптимальних зон для розміщення об'єктів оброблення. Фактично, зазначений акт дає громадам інструментарій для створення довгострокової «дорожньої карти» переходу до циркулярної моделі.

Натомість рівень безпосередньої операційної реалізації реформи регулюється Методикою роздільного збирання побутових відходів (далі – Наказ № 1130) [20]. Саме цей нормативний акт встановлює детальні вимоги до технологічних процесів на місцях: він визначає перелік та характеристики фракцій (папір, метал, пластик, скло), вимоги до маркування контейнерів та

логістичні стандарти збирання. За законодавством ЄС кожна держава має забезпечити роздільне збирання ресурсоцінних відходів (пластику, скла, паперу, картону, металу та біовідходів), що дозволяє суттєво скоротити обсяги захоронення. Для порівняння: у країнах Європи на полігони потрапляє лише 10–15% побутових відходів (у Швеції цей показник ще нижчий), тоді як в Україні він досі перевищує 90% [21].

Відповідно до нової Методики, територіальним громадам пропонується варіативність підходів до вибору однієї з чотирьох технологічних схеми збирання, залежно від інфраструктурних можливостей та кількості населення: від спрощеної (двоконтейнерної – змішані та ресурсні відходи) до повної (п'ятиконтейнерної – папір, скло, метал, пластик, біовідходи). Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у облаштуванні контейнерних майданчиків та проведенні досліджень морфологічного складу відходів. Результати цих досліджень стають основою для вибору конкретної схеми, що фіксується у місцевих планах та Правилах благоустрою. Ємностями для збирання можуть бути наземні, напівпідземні чи підземні контейнери об'ємом не менше 120 л, а також пластикові пакети.

Практичний досвід реалізації таких схем уже можна спостерігати на прикладі Кривого Рогу, де паралельно діють контейнерна та безконтейнерна (у приватному секторі) системи збирання. Окремо від загального потоку мають збиратися також великогабаритні, ремонтні, небезпечні відходи та відходи зелених насаджень [21]. Отже, впровадження норм Наказу № 1130 [20] на рівні кожної громади перетворює роздільне збирання з добровільної екологічної ініціативи на обов'язкову юридичну вимогу, що забезпечує високу якість (чистоту) вторинної сировини для потреб циркулярної економіки та мінімізувати частку відходів, що підлягають захороненню на полігонах. Проте ефективність цих заходів прямо залежить від формування відповідної культури серед населення, що вимагає проведення масштабної інформаційно-просвітницької роботи.

Паралельно з цим Міндовкіллям сформовано перелік пріоритетних регіонів, де вже розпочато будівництво або виділено ділянки для сучасних об'єктів. Окрім згаданих Київщини та Львівщини, активна робота ведеться в Одеській області щодо будівництва заводів для переробки ТПВ [22], у Житомирській області, де реалізуються комплексні проекти з утилізації [23], та на Закарпатті, де акцент зроблено на сміттесортувальні лінії [24; 25]. У Хмельницькій області пріоритетом стало створення індустріальних парків з переробки агро- та промислових відходів [26]. Така розгалужена мережа інфраструктурних об'єктів є необхідною умовою для закриття несанкціонованих сміттєзвалищ і рекультивациі полігонів, які не відповідають вимогам екологічної безпеки.

ISSN 3041-1793 Online

Водночас, аналіз правозастосовної практики виявляє серйозні прогалини у забезпеченні громад інструментами для боротьби з несанкціонованими звалищами. Зокрема, попри гостру потребу територіальних громад, Порядок виявлення та обліку відходів, власник яких не встановлений [27], на сьогодні ще не набрав чинності. Це створює правовий вакуум, у якому органи місцевого самоврядування позбавлені чіткого алгоритму дій щодо ліквідації стихійних сміттєзвалищ та фінансування таких робіт з місцевих бюджетів, що суттєво гальмує досягнення цілей екологічної безпеки на регіональному рівні.

Незважаючи на вказані регуляторні труднощі, позитивним моментом здійснення реформи стало те, що після набрання чинності Законом «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» [28], більшість суб'єктів господарювання перейшли на альтернативні варіанти пакування товарів, зокрема біорозкладні пакети. Експертне середовище, зокрема фахівці ГО «Еколтава», наголошує, що наступним кроком у цьому напрямку має стати розвиток муніципальних компостувальних станцій. При цьому головним рушійним фактором залишається саме суспільна думка і формування культури використання багаторазової тари [29].

Водночас розбудова необхідної інфраструктури потребує залучення значних капіталовкладень, що актуалізує питання вибору адекватних економіко-правових моделей інвестування. Сьогодні залучення інвестицій у сміттєпереробну галузь України базується на поєднанні муніципальних гарантій, міжнародної донорської підтримки та приватного капіталу. На сучасному етапі в Україні формується багаторівнева система фінансування галузі, що заснована на таких механізмах:

1) інструменти державно-приватного партнерства, що передбачають довгострокову кооперацію (на 20–30 років), за якої органи місцевого самоврядування забезпечують правовий режим користування земельними ділянками та гарантують стабільність постачання відходів (сировинне забезпечення), тоді як приватний інвестор бере на себе зобов'язання щодо капітального будівництва та операційного управління об'єктами. Економічна окупність таких проєктів забезпечується через комбінацію тарифної виручки («Gate fee») та комерціалізацію вторинних продуктів переробки (вторинна сировина, RDF-паливо).

2) механізми міжнародного кредитування та грантової підтримки, які реалізуються переважно у великих міських агломераціях через залучення пільгового фінансування від міжнародних фінансових інституцій (ЄБРР, ЄІБ). Специфікою цієї моделі є наявність грантової складової (зокрема від фонду E5P), що дозволяє диверсифікувати фінансове навантаження та забезпечити соціальну прийнятність тарифів для кінцевих споживачів;

3) інституційна модель міжмуніципального співробітництва (кластерний підхід), що дозволяє громадам з невеликою чисельністю населення акумулю-

вати ресурси та обсяги відходів для досягнення ефекту масштабу. Це створює необхідні умови для інвестиційної привабливості об'єктів управління відходами, які за інших умов були б нерентабельними;

4) система розширеної відповідальності виробника (РВВ), яка запроваджує фінансову відповідальність виробників упаковки та товарів у складних ланцюгах постачання. Через внески до організацій колективної відповідальності цей механізм забезпечує дотування процесів роздільного збирання та сортування, компенсуючи високі логістичні витрати у регіонах;

5) механізми програмно-цільового пільгового кредитування у межах плану Ukraine Facility, що виступає інструментом підтримки муніципального «зеленого переходу» протягом 2024–2027 рр., надаючи доступ до субсидованих кредитних ліній для модернізації екологічної інфраструктури. Важливо підкреслити, що міжнародні фінансові партнери, зокрема ЄБРР, Світовий банк та Європейський інвестиційний банк, активно підтримують реформи в Україні. Їхні проєкти спрямовані не лише на капітальну модернізацію інфраструктури, а й на системне навчання фахівців та консультативну підтримку громад, що дозволяє впроваджувати новітні технологічні рішення безпосередньо на місцях

Системне поєднання зазначених фінансових інструментів потребує посиленого державного контролю за прозорістю їх використання та дотриманням встановлених екологічних нормативів. У цьому контексті особливого значення набуває трансформація системи державного нагляду (контролю), що базується на принципах прозорості та оцінки ризиків. Трансформація цієї сфери в Україні відбувається через перехід від застарілих методів тотального адміністративного тиску до сучасного ризикоорієнтованого підходу.

Відповідно до оновлених критеріїв оцінки ступеня ризику запроваджено диференційовану систему нарахування балів ризику. Даний механізм дозволяє Державній екологічній інспекції України здійснювати стратегічне планування перевірок, фокусуючи увагу на суб'єктах із високим ступенем ризику (зокрема тих, що здійснюють операції з небезпечними відходами або мають об'єкти з високим рівнем екологічного навантаження). Для суб'єктів господарювання з низьким сумарним балом ризику передбачено суттєве зниження адміністративного тиску, що відповідає європейській практиці «розумного регулювання».

Окремим вектором реформи є посилення контролю у сегменті небезпечних відходів. Нові ліцензійні умови трансформували процедуру допуску суб'єктів на ринок: відтепер здобувач ліцензії має документально підтвердити не лише наявність матеріально-технічної бази, а й відповідність технологічних процесів екологічним стандартам найкращих доступних технологій та методів керування (НДТМ). Це дозволяє здійснити системну «санацію» ринку, усунувши недобросовісних операторів, чия діяльність обмежувалася лише документальним супроводом без реального оброблення відходів.

ISSN 3041-1793 Online

Інституційну прозорість контролю забезпечує цифровізація через функціонування інформаційної системи «ЕкоСистема». Проте для повного подолання тіньового ринку та забезпечення точного обліку необхідно завершити розгортання повноцінної інформаційної системи управління відходами. Важливим напрямом подальшої імплементації реформи є усунення корупційних ризиків у дозвільній діяльності. Відповідно до ст. 21 Закону «Про управління відходами» [5], це вимагає створення нового центрального органу виконавчої влади у сфері управління відходами для видачі дозволів та ліцензування господарської діяльності. Паралельно з цим, стратегічний розвиток галузі потребує якнайшвидшого прийняття пакету секторальних законів («Про упаковку та відходи упаковки», «Про батареї та акумулятори», «Про відходи електричного та електронного обладнання», «Про відходи видобувної промисловості») та близько 30 підзаконних актів, що дозволить повноцінно запустити систему розширеної відповідальності виробника (РВВ).

Обов'язковість реєстрації операцій та електронна звітність створюють умови для реалізації принципу «простежуваності» (traceability), який є базовим для екологічного acquis ЄС. Це дозволяє контролюючим органам у режимі реального часу моніторити рух відходів на всіх етапах їх життєвого циклу – від моменту утворення до фінального оброблення, мінімізуючи корупційні ризики та запобігаючи несанкціонованому видаленню відходів у навколишнє середовище. Таким чином, поєднання превентивного нагляду, ризикоорієнтованого контролю та цифровізації створює надійний механізм захисту природних ресурсів держави.

За оцінками експертів, впровадження такої прозорої системи разом із запуском сучасних сміттєпереробних комплексів та роздільного збору дозволить скоротити обсяги захоронення відходів на 40–50%. Це не лише зменшить екологічне навантаження на довкілля, а й створить необхідні умови для переходу національної економіки до моделі сталого розвитку.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що реформа сфери управління відходами в Україні перейшла від етапу декларативного прийняття рамочного законодавства до стадії практичної імплементації на муніципальному та об'єктному рівнях. Основними результатами та перспективними напрямками реформи є такі:

1) Адаптація до викликів воєнного стану. Запровадження специфічного правового режиму поводження з відходами руйнації стало критично важливою відповіддю на появу понад 7,5 млн м³ будівельного сміття та залишків техніки. Практична реалізація таких проєктів, як у Бородянці, доводить можливість перетворення наслідків руйнувань на ресурс для відновлення інфраструктури;

2) Муніципальна трансформація. Формування вертикалі управління через інститут адміністратора послуги, місцеві плани та технологічні схеми

роздільного збирання створює прозорі правила гри для громад. Проте для повноцінної роботи на місцях необхідне термінове врегулювання процедур обліку відходів, власник яких не встановлений, для ліквідації правового вакууму;

3) Економічна стійкість. Доведено, що успіх інфраструктурних проєктів (наприклад, Львівський МБО-комплекс, Полтавський кластер) залежить від синергії фінансових моделей: від державно-приватного партнерства та пільгового кредитування (Ukraine Facility) до механізмів розширеної відповідальності виробника (РВВ);

4) Інституційний контроль та прозорість. Перехід до ризикоорієнтованого нагляду із системою балів ризику та впровадження принципу простежуваності (traceability) через інформаційну систему «ЕкоСистема» є ключовими запобіжниками корупції. Подальший розвиток галузі вимагає створення профільного ЦОВВ та прийняття пакета секторальних законів (щодо пакування, батарей, електронного обладнання), що дозволить остаточно синхронізувати українське законодавство з екологічним *acquis* ЄС.

Література:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
2. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
3. Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Офіційний сайт ООН в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
4. Ефективне управління відходами. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/efektyvne-upravlinnya-vidhodamy/>
5. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
6. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj/eng>
7. ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та про скасування деяких директив. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text
8. Проект Закону про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання на території України № 6077 від 21.09.2021 року. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72805
9. Про затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2023 р. № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2023-%D0%BF#Text>
10. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків, та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 року № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>

ISSN 3041-1793 Online

11. Проект Закону про упаковку та відходи упаковки № 10066-2 від 04.10.2023 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42931>
12. Проект Закону про управління відходами видобувної промисловості № 12180 від 05.11.2024 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45181>
13. На Київщині запустили лінію з екологічної переробки будівельного сміття. Офіційний веб-сайт Київської обласної військової адміністрації. URL: <https://koda.gov.ua/na-kyuyivshhyni-zapustyly-liniyu-z-ekologichnoyi-pererobky-budivelnogo-smittyu/>
14. Будівництво механіко-біологічного комплексу. Офіційний сайт Львівського комунального підприємства «Зелене місто». URL: <https://zelenemisto.info/projects/project-1/>
15. Великий інфраструктурний проект у рамках реформи управління відходами буде реалізований на Полтавщині. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/velykyi-infrastrukturnyi-proekt-u-ramkakh-reformy-upravlinnia-vidkhodamy-bude-realizovanyi-na-poltavshchyni>
16. Гудзь Я. Оновлення Деївського звалища та нові стандарти поводження з відходами: Кременчук підписав меморандум. *Кременчуцький Телеграф*. 22 березня 2025 року. URL: <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10138081-onovlennja-dejivskogo-zvalischa-ta-novi-standarti-povodzhennja-z-vidhodami-kremenчук-pidpisav-memorandum.html>
17. The Ukraine Facility: Supporting Ukraine's recovery, reconstruction, and path towards EU accession. Official website of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en
18. Waste Management for Ukraine (WM4U): A Swedish-Ukrainian programme for strengthening of municipal waste management in 2024-2027. Official website URL: <https://wm4u.org.ua/en/>
19. Про затвердження Методики розроблення місцевих планів управління відходами: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 березня 2024 року № 288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2138-23#Text>
20. Про затвердження Методики роздільного збирання побутових відходів: наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 13 грудня 2023 року № 1130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-24#Text>
21. Досить труїти Кривий Ріг. URL: <https://surl.li/ootnfx>
22. Регіональний план управління відходами Одеської області на період до 2030 року. URL: https://ecology.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/regionalnyj-plan-upravlinnya-vidhodamy-v-odeskij-oblasti-do-2030-roku_compressed.pdf
23. Регіональний план управління відходами в Житомирській області до 2030 року. URL: <https://surl.li/dezrwh>
24. Регіональний план управління відходами Закарпатської області до 2034 року, затверджений розпорядженням голови обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації від 23 червня 2025 № 424. URL: <https://surl.li/hbqqqr>
25. Екорішення: на Закарпатті запустили першу потужну сміттесортувальну лінію. *Рубрика*. 28 вересня 2023 року. URL: <https://rubryka.com/2023/09/28/sortuvannya-smittyu-na-zakarpatti/>
26. Регіональний план управління відходами у Хмельницькій області до 2030 року: Проект фінального варіанту. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/regionalnyj-plan.pdf>
27. Деякі питання здійснення моніторингу місць утворення, зберігання та видалення відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2025 р. № 551, якою затверджено Порядок виявлення та обліку відходів, власник яких не встановлений. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2025-%D0%BF#Text>

28. Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України: Закон України від 1 червня 2021 року № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-IX#Text>

29. В Україні стартувала реформа управління відходами: що вона змінить. *ЕкоРайон*. 9 липня 2023 р. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/614896-v-ukraini-startovala-reforma-upravlinnya-vidkhdami-shcho-vona-zminit>

References:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

2. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid 2017. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf [in Ukrainian]

3. Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid 2017. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs> [in Ukrainian]

4. Efektyvne upravlinnia vidkhdamy. Ofitsiyni sait Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/efektyvne-upravlinnya-vidhdamy/> [in Ukrainian]

5. Pro upravlinnia vidkhdamy [On waste management:]: Zakon Ukrainy vid 20 chervnia 2022 roku № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian]

6. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj/eng>

7. DYREKTYVA YeVROPEYSKOHO PARLAMENTU I RADY 2008/98/IeS (Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council) vid 19 lystopada 2008 roku pro vidkhody ta pro skasuvannia deiakykh dyrektyv. [in Ukrainian]

8. Proekt Zakonu pro obmezhenia vyrobnytstva ta obihu plastykovoї produktsii odnorazovoho vykorystannia na terytorii Ukrainy № 6077 vid 21.09.2021 roku. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72805 [in Ukrainian]

9. Pro zatverdzhennia Poriadku klasyfikatsii vidkhdodiv ta Natsionalnoho pereliku vidkhdodiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 zhovtnia 2023 r. № 1102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

10. Pro zatverdzhennia Poriadku povodzhennia z vidkhdamy, shcho utvorylys u zviazku z poshkodzhenniam (ruinuvanniam) budivel ta sporud vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii abo provedenniam robot z likvidatsii yikh naslidkiv, ta vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.09.2022 roku № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

11. Proiekt Zakonu pro upakovku ta vidkhody upakovky № 10066-2 vid 04.10.2023 roku. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/42931> [in Ukrainian]

12. Proiekt Zakonu pro upravlinnia vidkhdamy vydobuvnoi promyslovosti № 12180 vid 05.11.2024 roku. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45181> [in Ukrainian]

13. Na Kyivshchyni zapustyly liniu z ekolohichnoi pererobky budivelnoho smittia. Ofitsiyni veb-sait Kyivskoi oblasnoi viiskovoi administratsii. URL: <https://koda.gov.ua/nakyyivshhyni-zapustyly-liniyu-z-ekologichnoyi-pererobky-budivelnogo-smittya/> [in Ukrainian]

14. Budivnytstvo mekhaniko-biolohichnoho kompleksu. Ofitsiyni sait Lvivskoho komunalnoho pidpriemstva «Zelene misto». URL: <https://zelenemisto.info/projects/project-1/> [in Ukrainian]

15. Velykyi infrastruktturnyi proekt u ramkakh reformy upravlinnia vidkhdamy bude realizovanyi na Poltavshchyni. *Uriadovyi portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/velykyi-infrastruktturnyi-proekt-u-ramkakh-reformy-upravlinnia-vidkhdamy-bude-realizovanyi-na-poltavshchyni> [in Ukrainian]

ISSN 3041-1793 Online

16. Hudz Ya. (2025) Onovlennia Deivskoho zvalyshcha ta novi standarty povodzhennia z vidkhodamy: Kremenchuk pidpysav memorandum. *Kremenchutskyi Telehraf*. URL: <https://www.telegraf.in.ua/topnews/10138081-onovlennja-dejivskogo-zvalischa-ta-novi-standarti-povodzhennja-z-vidhodami-kremenchuk-pidpisav-memorandum.html> [in Ukrainian]
17. The Ukraine Facility: Supporting Ukraine's recovery, reconstruction, and path towards EU accession. Official website of the European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en
18. Waste Management for Ukraine (WM4U): A Swedish-Ukrainian programme for strengthening of municipal waste management in 2024-2027. Official website URL: <https://wm4u.org.ua/en/>
19. Pro zatverdzhennia Metodyky rozroblennia mistsevykh planiv upravlinnia vidkhodamy: Nakaz Ministerstva zakhystu dokillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 15 bereznia 2024 roku № 288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2138-23#Text> [in Ukrainian]
20. Pro zatverdzhennia Metodyky rozdilnoho zbyrannia pobutovykh vidkhodiv: nakaz Ministerstva rozvytku hromad, terytorii ta infrastruktury Ukrainy vid 13 hrudnia 2023 roku № 1130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-24#Tex> [in Ukrainian]
21. Dosyt truity Kryvyi Rih. URL: <https://surl.li/ootnf> [in Ukrainian]
22. Rehionalnyi plan upravlinnia vidkhodamy Odeskoi oblasti na period do 2030 roku. URL: https://ecology.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/regionalnyj-plan-upravlinnya-vidhodamy-v-odeskij-oblasti-do-2030-roku_compressed.pdf [in Ukrainian]
23. Rehionalnyi plan upravlinnia vidkhodamy v Zhytomyrskii oblasti do 2030 roku. URL: <https://surl.li/dezrwh> [in Ukrainian]
24. Rehionalnyi plan upravlinnia vidkhodamy Zakarpatskoi oblasti do 2034 roku, zatverdzhenyi rozporiadzhenniam holovy oblasnoi derzhavnoi administratsii – nachalnyka oblasnoi viiskovoi administratsii vid 23 chervnia 2025 № 424. URL: <https://surl.li/hbqqqp> [in Ukrainian]
25. Ekorishennia: na Zakarpatti zapustyly pershu potuzhnu smittiesortovalnu liniuu. Rubryka. 28 veresnia 2023 roku. URL: <https://rubryka.com/2023/09/28/sortuvannya-smittyia-na-zakarpatti/> [in Ukrainian]
26. Rehionalnyi plan upravlinnia vidkhodamy u Khmelnytskii oblasti do 2030 roku: Proiekt finalnogo variantu. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/regionalnyj-plan.pdf> [in Ukrainian]
27. Deiaki pytannia zdiisnennia monitorynhu mistv utvorennia, zberihannia ta vydalennia vidkhodiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 travnia 2025 r. № 551, yakoiu zatverdzheno Poriadok vyivlennia ta obliku vidkhodiv, vlasnyk yakykh ne vstanovlenyi. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
28. Pro obmezhennia obihu plastykovykh paketiv na terytorii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 1 chervnia 2021 roku № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-IX#Text> [in Ukrainian]
29. V Ukraini startovala reforma upravlinnia vidkhodamy: shcho vona zminyt. EkoRaion. 9 lypnia 2023 r. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/614896-v-ukraini-startovala-reforma-upravlinnya-vidkhodami-shcho-vona-zminyt> [in Ukrainian]

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.05.2026